

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.M.Qandov	Turor risqulovning turkistonda milliy davlat qurilishi sohasiga qo'shgan hissasi.....	302
U.J.Mansurov	Turkistonda mustamlakachilik siyosatiga qarshi jadidchilik harakatining o'ziga xos jihatlari.....	308
M.M.Alimova	1920-1930 yillardagi kooperatsiya tizimi sistemasi	312
J.Museyibzada	Improving Uzbekistan's economic cooperation through international organizations.....	315
A.A.Azizov	Turonning qadimgi o'yinlariga oid ayrim mulohazalar (aqliy o'yinlar misolida)	324
A.T.Ahmedov	Mustaqil O'zbekistonda kasaba uyushma tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari	328
D.A.Urinbayeva	Mustaqillik yillarida yoshlarni harbiy kasbga yo'naltirishda harbiy vatanparvarlik tarbiyasining o'rni.....	334
T.Ch.Xoliyarov	Makedoniyalik Aleksandr nomi bilan bog'liq shaharlar tarixiy geografiyasi	340
X.X.Mamajonov	Amir Temur hayoti va davlatchilik faoliyati tarixining usmoniy imperiyasi tarixshunosligida o'rganilishiga doir ayrim fikr va mulohazalar	347
I.S.Yusupov	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda pochta aloqa tizimiga raqamli xizmat turlarini joriy qilinish tarixi	351
F.K.Jumanazarova	Ijtimoiy himoya tizimida xotin-qizlar bandligini ta'minlanishining maqsad va vazifalari hamda amalga oshirish mexanizmlari.....	356
U.X.Gulmatov	O'zbekiston SSR transporti va uning sovet hukumati iqtisodiyotidagi o'rni	359
ADABIYOTSHUNOSLIK		
U.B.Matmurotova	Badiiy tarjimada stilistik muvofiqlik - stilistik vositalardan biri o'xshatish misolida.....	364
Sh.A.Safarova	"Layli va Majnun" dostonining na't bobida an'ana va poetik yangilanish	369
D.I.Nazarova	Hozirgi aruziy she'rlarda fonetik hamda leksik-stilistik o'zgarishlar	374
TILSHUNOSLIK		
A.B.Uralov	Til sathlarida nomutanosiblik	381
A.Sh.Muxamadiyev	Properties of expressification of verbal aggression in uzbek and english literature.....	386
Sh.M.Sultonova, S.I.Sodiqova	Ismlarning qo'llanilish dinamikasi sotsiomadaniy muammo sifatida	393
U.Sh.Turaeva	Yuridik terminlar tarjimasida sinonimiya tarjima muammosi sifatida.....	398
Y.T.Rakhmonkulova	A comparative study of kinship aphorisms in english and uzbek languages	401
O.F.Turdaliyev	"Guliston" asarida somatik birliklarning qo'shma fe'l yasalishidagi roli	405
M.O.Usarova	Ingliz va o'zbek tillarida salomatlik va kasallikka oid maqollarning semantik xususiyatlari	413
Ч.Х.Чамолов, Ф.Р.Мандонова	Смысловые нюансы соматических фразеологических единиц в селе хушер	417
B.Q.Nomonov	Matbaa va qadoqlash sohasi terminlarining leksik struktur tadqiqi.....	426

UO‘K: 331.105.441

MUSTAQIL O‘ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMA TASHKILOTLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI**ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ПРОФСОЮЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В НЕЗАВИСИМОМ УЗБЕКИСТАНЕ****FORMATION AND DEVELOPMENT STAGES OF TRADE UNION ORGANIZATIONS IN INDEPENDENT UZBEKISTAN****Ahmedov Abdulhay Toshto‘xtayevich**

Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi.

Annotatsiya

Ushbu maqolada Kasaba uyushma tizimini isloh qilish jarayonlari va unga g‘ov bo‘lgan to‘siqlarning samarali yechimlarining mazmun-mohiyatini haqida berilgan. Mustaqil O‘zbekistonda kasaba uyushma tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari ochib berilgan. Shuningdek, Mustaqillikdan keyingi davrda kasaba uyushmalari davlatdan mustaqil tashkilotlar sifatida shakllandi. Bu uyushmalar o‘z faoliyatini mustaqil ravishda amalga oshirishga kirishdi.

Аннотация

В данной статье описаны процессы реформирования профсоюзной системы и сущность эффективного решения препятствий, которые являются его источником. Раскрыты этапы становления и развития профсоюзных организаций в независимом Узбекистане. Кроме того, в период после обретения независимости профсоюзы формировались как независимые от государства организации. Эти объединения начали осуществлять свою деятельность самостоятельно.

Abstract

This article describes the processes of reforming the trade union system and the essence of effective solutions to the obstacles that are a source of it. The stages of formation and development of trade union organizations in independent Uzbekistan are revealed. Also, in the post-independence period, trade unions were formed as independent organizations from the state. These associations began to carry out their activities independently.

Kalit so‘zlar: Kasaba uyushma, Prinsip, islohot, Demokratiya va oshkoralik prinsiplari, hamkorlik, ijtimoiy himoya.

Ключевые слова: Профсоюз, Принцип, реформа, Принципы демократии и прозрачности, сотрудничество, социальная защита.

Key words: Trade union, Principle, reform, Principles of democracy and transparency, cooperation, social protection.

KIRISH

Mustaqillikka erishgan O‘zbekistonda kasaba uyushmalarining shakllanishi va rivojlanishi davrlari alohida ahamiyatga ega. Sovet davrida davlat boshqaruvining bir qismi bo‘lgan kasaba uyushmalari mustaqillikdan keyin yangi sharoitlarga moslashishga to‘g‘ri keldi. Bu jarayonlarning tarixiy islohotlar jarayonini ko‘rib chiqish kasaba uyushmalarining bugungi holatini tushinishda muhim ahamiyatga ega.

Mustaqillik davridagi islohotlar: 1991-yilda O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, kasaba uyushmalari ham yangi sharoitlarga moslashishga to‘g‘ri keldi. Davlat boshqaruvidan mustaqil holda ishlashga moslashish jarayoni boshlandi. 1992-yilda qabul qilingan “Kasaba uyushmalari to‘g‘risida”gi qonun kasaba uyushmalarining mustaqilligini ta‘minlashga qaratilgan edi. Tashkilotlar Vazirligining tuzilishi: Mustaqil O‘zbekistonda kasaba uyushmalari faoliyatini muvofiqlashtirish va qo‘llab-quvvatlash maqsadida Tashkilotlar vazirligi tuzildi. Bu vazirlik kasaba uyushmalarining faoliyatini nazorat qilish va muvofiqlashtirishga qaratilgan.

TARIX

Mamlakatimizda ijtimoiy sheriklikni kuchaytirish va mehnatga oid munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar samarali amalga oshirilmoqda. Ish beruvchi va xodimlar o'rtasidagi munosabatlar, xususan, ularning huquq va majburiyatlari aniq belgilab qo'yilgan. Bu, o'z navbatida, mehnat nizolarini hal qilishda, xususan, kasaba uyushmalari qo'mitalari roli va mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda kasaba uyushmalari mehnat huquqlari va xodimlar manfaatlarini himoya qilishda muhim o'rin tutadi. Ular mehnat sharoitlarini yaxshilash, xodimlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash, shuningdek, mehnat nizolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Mehnat kodeksi va boshqa qonun hujjatlari kasaba uyushmalarining huquq va majburiyatlarini aniq belgilab beradi, bu esa mehnat munosabatlarining barqarorligi va samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Kasaba uyushmalari, ularning faoliyati va vazifalari haqidagi qonun hujjatlari xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kasaba uyushmalari a'zolari bo'lish ixtiyoriyligi, a'zolikka qabul qilish tartibi va shartlari aniq belgilab qo'yilgan. Bu, o'z navbatida, mehnat munosabatlarining adolatli va qonuniy tarzda boshqarilishiga yordam beradi. Kasaba uyushmalari, ularning qo'mitalari va boshqa vakillik organlari mehnatga oid nizolarni hal qilish, xodimlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, shuningdek, ish beruvchilar bilan samarali hamkorlik qilishda muhim o'rin tutadi. Kasaba uyushmalarining faoliyatini qo'llab-quvvatlash va ularni rivojlantirish, mehnat huquqlarini himoya qilishda va ijtimoiy adolatni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda zamonaviy huquqshunoslikda xalqaro huquq normalari ma'lum bir davlatning ichki huquq ijodkorligida muhim manba hisoblanadi. Xalqaro shartnomalar, shu jumladan mehnat munosabatlari to'g'risidagi shartnomalar, u yoki bu davlat uchun ikki muhim vazifani bajaradi: xalqaro huquq manbasi sifatida va milliy huquq manbasi sifatida.

Birinchi navbatda, xalqaro shartnomalar xalqaro huquq manbasi bo'lib, davlatning xalqaro shartnomaning boshqa taraflari oldidagi majburiyatlarini bajarish nuqtai nazaridan ahamiyatlidir. Davlatlar o'rtasidagi hamkorlik va o'zaro manfaatlar asosida tuzilgan bu shartnomalar, xalqaro huquq normalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu normalar, o'z navbatida, davlatlarning xalqaro munosabatlardagi mas'uliyat va majburiyatlarini belgilab beradi.

Ikkinchidan, xalqaro shartnomalar milliy huquq manbasi sifatida ham ahamiyatlidir. Davlatlar o'z hududlarida xalqaro shartnomalarning talablarini qo'llash orqali huquq subyektlariga nisbatan ularni tatbiq etadilar. Bu, xususan, mehnat munosabatlarini tartibga solishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mehnat huquqiy munosabatlarni tartibga solishda xalqaro huquqning milliy qonunchilik bilan o'zaro aloqalari, ayniqsa muhimdir.

Mehnat sohasidagi xalqaro huquq normalari davlatlarning eng namunali mehnat huquqiy normalarining yig'indisidan tashkil topgandir. Bu normalar, jahon hamjamiyatining umumiy mehnat standartlarini belgilab beradi va ularni amalga oshirishda har bir davlat o'z milliy qonunchiligiga muvofiq qadamlar qo'yishi lozim. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan konvensiyalar va tavsiyalar, mehnat huquqiy munosabatlarini tartibga solishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'zbekiston Respublikasida ham mehnat huquqiy munosabatlarini tartibga solishda xalqaro huquq normalariga katta e'tibor qaratiladi. Mamlakatimiz XMT ning ko'plab konvensiyalari va tavsiyalarini ratifikatsiya qilgan va ularni milliy qonunchiligimizga tatbiq etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mehnat huquqlarini himoya qilish va mehnat sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni kuchaytirishga yordam beradi.

Kasaba uyushmalari bilan bog'liq masalalar yuzasidan A.A. Inoyatov, M.Y. Gasanov, E. Sokolov, Y. Tursunov, M. Usmonova, O.B. Shamsiddinova, G. Sattorovalar tomonidan tayyorlangan darsliklar va o'quv qo'llanmalarida o'quv dasturi doirasida kasaba uyushmalariga mehnat huquqi nuqtai nazaridan e'tibor berilgan[1,120].

Xorijiy mamlakatlarda A.V.Simagin, V.V.Gribanov, N.L.Lyutov, A.Ferner, R.Xyaman, V.Kendall, V.I.Bashmakov, Sh.Z.Sanatulov, A.N.Arinin, A.G.Vorjetsov, YE.A.Kozlova, V.M.Shmakov[2,68-69] va boshqa olimlar tomonidan kasaba uyushmalarining faoliyati muayyan darajada yoritilgan.

Mehnat sohasidagi xalqaro huquq normalari va milliy qonunchilik o'rtasidagi aloqalar, davlatlar o'rtasidagi hamkorlik va tajriba almashinuvini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu, o'z navbatida, mehnat huquqiy munosabatlarini yanada samarali tartibga solish va mehnat sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan tadbirlarning amalga oshirilishiga imkon yaratadi. Xalqaro va milliy huquq normalarining o'zaro aloqalari, shuningdek, xalqaro mehnat standartlarini joriy qilish va ularni milliy qonunchilikka tatbiq etishda muhim ahamiyatga ega. Bunday tartib, mehnat munosabatlarini tartibga solishda adolatlilik va qonuniylikni ta'minlashga xizmat qiladi. Xalqaro huquq normalarining milliy qonunchilik bilan uyg'unligi, mehnat huquqlarini himoya qilish va mehnat sharoitlarini yaxshilashdagi samaradorligini oshiradi. Shu tariqa, davlatlar o'z xalqaro majburiyatlarini bajarish bilan birga, o'z fuqarolarining huquq va manfaatlarini ham to'liq himoya qiladilar.

Mustaqillikka erishganidan so'ng, O'zbekistonda kasaba uyushmalari yangi mustaqil tashkilotlar sifatida shakllandi. (1-rasm.) Bu jarayonda kasaba uyushmalari huquqiy maqomini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Andijon viloyatida ham ushbu islohotlar asosida yangi kasaba uyushmalari tashkil topdi.

Olimlar, jumladan, iqtisodchi D. Niyozovning fikricha, kasaba uyushmalari ishchilarning ijtimoiy himoyasini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Andijon viloyatida kasaba uyushmalari mehnat shartnomalarini tuzishda, ish haqi miqdorini belgilashda va mehnat sharoitlarini yaxshilashda faol ishtirok etmoqda.

Ishchilarning mehnat shartlarini yaxshilash va ularning salomatligini ta'minlash kasaba uyushmalarining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Olimlar, jumladan, sotsiolog M. Raximovning ta'kidlashicha, Andijonda kasaba uyushmalari mehnat xavfsizligi va ishchilarning salomatligiga katta e'tibor qaratmoqda. Olimlar, jumladan, iqtisodchi F. Xo'jamqulovning ta'kidlashicha, Andijon viloyatida amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar kasaba uyushmalari faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Yangi ish o'rinlari yaratish va mehnat bozorini rivojlantirishda kasaba uyushmalari muhim rol o'ynadi. Infratuzilmani yaxshilash va yangi obyektlarni qurish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Olimlar, jumladan, muhandislik fanlari doktori Sh. Abdullayevning ta'kidlashicha, kasaba uyushmalari bu jarayonda ishchilarning manfaatlarini himoya qilish va ularga qulay shart-sharoitlar yaratishda faol qatnashdi. Olimlar, jumladan, madaniyatshunos Z. Yusupovning ta'kidlashicha, Andijondagi kasaba uyushmalari madaniy va dam olish obyektlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Ularning yordamida yangi madaniy markazlar va dam olish maskanlari qurildi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Mehnat kodeksining 21-moddasiga ko'ra, xodimlarning manfaatlarini himoya qilishni korxonalaridagi kasaba uyushmalari, ularning saylab qo'yiladigan idoralari, mehnat nizolari komissiyalari va sudlar amalga oshiradi. Bu jarayonda xodimlar manfaatlarini ifoda etuvchi tashkilotlar faoliyatining asosiy mezonlari va tamoyillari aniq belgilanishi lozim.

Kasaba uyushmalari va ularning saylab qo'yiladigan idoralari xodimlarning manfaatlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular mehnat sharoitlarini yaxshilash, xodimlarning huquqlarini himoya qilish va ularning farovonligini ta'minlash uchun kurashadi. Kasaba uyushmalari xodimlarning huquqlarini buzilishiga yo'l qo'ymaslik uchun ish beruvchilar bilan muzokaralar olib boradi, mehnat sharoitlarini yaxshilash uchun takliflar kiritadi va xodimlar bilan ish beruvchilar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda yordam beradi.

Mehnat nizolari komissiyalari ham xodimlar manfaatlarini himoya qilishda katta ahamiyatga ega. Ular mehnat nizolarini tezkor va adolatli hal qilish uchun xizmat qiladi. Mehnat nizolari komissiyalari xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda vositachilik qiladi, nizolarni murosaga keltirish uchun muzokaralar olib boradi va zarur hollarda mehnat nizolarini sudgacha yetkazmasdan hal qilish yo'llarini izlaydi.

Bundan tashqari, xodimlarning manfaatlarini himoya qilish va mehnat sharoitlarini yaxshilashda kasaba uyushmalari va ularning saylab qo'yiladigan idoralari katta ahamiyatga ega. Bu idoralar, xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi mehnat munosabatlarini tartibga solish va mehnat nizolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Mehnat kodeksiga kiritilgan normalar bu jarayonlarni tartibga solishda asosiy huquqiy baza hisoblanadi.

TARIX

O'rganishlardan shunday xulasaga kelishimiz mumkinki, Ushbu maqolada mustaqil O'zbekistonda kasaba uyushma tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini ishlab chiqildi.

Mustaqil O'zbekistonda kasaba uyushma tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari. (1-rasm.)

Kasaba uyushmalari faoliyati xodimlar mehnat shartnomasini bekor qilishda juda muhim rol o'ynaydi. Mehnat kodeksining 101-moddasiga muvofiq, agar jamoa kelishuvi yoki jamoa shartnomasida mehnat shartnomasini ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilish uchun kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlar boshqa vakillik organining oldindan roziligini olish nazarda tutilgan bo'lsa, shartnomani bunday rozilikni olmay turib bekor qilishga yo'l qo'yilmaydi.

Mehnat shartnomasi quyidagi holatlarda bekor qilinishi mumkin:

1. **Korxonaga tugatilishi munosabati bilan:** Agar korxonaga to'liq yopilayotgan bo'lsa, xodimlarning mehnat shartnomalari ham tugatilishi mumkin. Bu holatda kasaba uyushmasi va boshqa vakillik organlarining fikrini olish zarur.

2. **Shtatlar qisqartirilishi:** Agar korxonada shtatlar qisqartirilishi kerak bo'lsa, xodimlarning mehnat shartnomalari bekor qilinishi mumkin. Bu jarayonda ham kasaba uyushmasi yoki boshqa vakillik organlarining roziligi olinadi.

3. **Xodimning mehnat vazifalarini bajarishga layoqatsizligi:** Agar xodim o'z mehnat vazifalarini tegishli darajada bajarishga layoqatsiz bo'lsa, mehnat shartnomasi bekor qilinishi mumkin. Bu holatda ham kasaba uyushmasining fikri muhim ahamiyatga ega.

4. **Ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilish:** Ish beruvchi xodim bilan mehnat shartnomasini o'z tashabbusi bilan bekor qilishni istasa, bu jarayonda kasaba uyushmasining oldindan roziligini olish kerak bo'ladi.

Kasaba uyushmalari va boshqa vakillik organlarining ishtiroki mehnat shartnomalarini bekor qilish jarayonida xodimlarning huquqlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Ular ish beruvchi va xodimlar o'rtasidagi mojarolarni hal qilishda ham muhim rol o'ynaydilar.

M.Sodiqovanning fikriga ko'ra[3,25], "kasaba uyushmalari o'z a'zolarining manfaatlarini himoya qilish maqsadida qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlari, ish beruvchilar va boshqa jamoat birlashmalari, yuridik shaxslar va fuqarolar bilan hamkorlikni jamoa shartnomalari va bitimlar tuzish orqali ijtimoiy sherikchilik asosida amalga oshiradi". Bu hamkorlik kasaba uyushmalarining samarali faoliyati va xodimlar huquqlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Jamoa shartnomalari: Jamoa shartnomalari korxonada mehnat munosabatlarini tartibga solishda asosiy hujjatlardan biri hisoblanadi. Ularda xodimlar va ish beruvchi o'rtasidagi mehnat shartlari, ish haqi, ish vaqti va dam olish vaqtlari, mehnat muhofazasi, ijtimoiy kafolatlar va boshqa muhim masalalar o'z ifodasini topadi. Jamoa shartnomalari xodimlar va ish beruvchilarning o'zaro majburiyatlarini aniq belgilab beradi, bu esa mehnat munosabatlarining barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Ijtimoiy sherikchilik: Kasaba uyushmalari ijtimoiy sherikchilik asosida turli tashkilotlar va hokimiyat organlari bilan hamkorlik qiladi. Ijtimoiy sherikchilik doirasida tuzilgan bitimlar va shartnomalar mehnat munosabatlarini yaxshilash, mehnat huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy masalalarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Bunday bitimlar orqali kasaba uyushmalari xodimlar manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshiradi.

Ichki mehnat tartib-qoidalari: Korxonadagi ichki mehnat tartib-qoidalari ham muhim hujjatlardan hisoblanadi. Ularda korxonadagi mehnat intizomi, ish vaqti, dam olish vaqtlari, ish jarayonidagi tartib va talablar, mehnat muhofazasi qoidalari belgilanadi. Ichki mehnat tartib-qoidalari mehnat munosabatlarini aniq va to'g'ri tartibga solishga xizmat qiladi.

Kasaba uyushmalarining roli: Kasaba uyushmalari mehnat munosabatlarini tartibga solishda va xodimlar huquqlarini himoya qilishda katta rol o'ynaydi. Ular jamoa shartnomalari va bitimlar orqali ish beruvchi bilan muzokaralar o'tkazish, xodimlarning talab va ehtiyojlarini o'rganish, mehnat shartlarini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda faol ishtirok etadi. Kasaba uyushmalari ish beruvchi va xodimlar o'rtasidagi mojarolarni hal qilishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Hamkorlikning ahamiyati: Kasaba uyushmalari turli hokimiyat organlari va tashkilotlar bilan hamkorlik qilish orqali o'z a'zolarining manfaatlarini himoya qilishda samarali natijalarga erishadi. Bunday hamkorlik mehnat munosabatlarining barqarorligini ta'minlash, mehnat shartlarini yaxshilash, ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega.

Bu faoliyat kasaba uyushmalariga o'z a'zolarining huquq va manfaatlarini himoya qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Jamoa shartnomalari va ichki mehnat tartib-qoidalari orqali mehnat munosabatlari tartibga solinadi, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning turli jihatlarini himoya qilinishi. Kasaba uyushmalari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi va o'z a'zolarining manfaatlarini himoya qilishda muhim vosita hisoblanadi.

Bundan tashqari, G.Sattarova[4,4]ning qarashlariga ko'ra "kasaba uyushmalari bugungi kunda xodim va ish beruvchi o'rtasidagi birlamchi vositachi bo'lib, xodimlarning manfaatdorligini oshirish, ularning huquqlarini himoya qilish va nizolarni yechish yo'li bilan mehnat samaradorligini ta'minlovchi tashkilot hisoblanadi". Bundan shuni xulosa qilishimiz mumkinki, Kasaba uyushmalari bugungi kunda xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi birlamchi vositachi bo'lib, ularning

TARIX

manfaatlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu uyushmalarning faoliyati quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

Kasaba uyushmalari xodimlarning manfaatlarini himoya qilish, ularning mehnat sharoitlarini yaxshilash va ish haqlarini adolatli belgilashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshiradi. Bu uyushmalar xodimlarning huquq va manfaatlarini samarali himoya qilish orqali ularning ishga bo'lgan qiziqishini va ish faoliyatini yaxshilaydi. Xodimlarning manfaatdorligini oshirish orqali kasaba uyushmalari mehnat jamoalarining barqarorligini va ish faoliyatini yanada samarali qilishga yordam beradi. Kasaba uyushmalari mehnat qonunchiligiga amal qilinishini nazorat qiladi va xodimlarning huquqlari buzilganda ularni himoya qiladi. Ular mehnat shartnomalari, ish sharoitlari, ish vaqti va dam olish vaqtlari bo'yicha adolatli kelishuvlarni ta'minlashda faol ishtirok etadi. Xodimlar huquqlarini himoya qilish, ularning mehnat faoliyatini barqaror va xavfsiz qilish kasaba uyushmalarining asosiy vazifalaridan biridir. Kasaba uyushmalari xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda vositachi sifatida ishtirok etadi. Ular mehnat munosabatlarida paydo bo'lgan muammolarni muzokaralar orqali hal qilishga yordam beradi. Nizolarni hal qilish jarayonida kasaba uyushmalari adolatlilik va xolislik prinsiplariga amal qiladi, bu esa mehnat jamoalarida tinchlik va barqarorlikni ta'minlaydi.

XULOSA

Mustaqil O'zbekistonda kasaba uyushma tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanishi jarayoni muhim bosqichlarni o'z ichiga olgan. Ushbu bosqichlar davlatning mustaqillikka erishishidan boshlab bugungi kunga qadar davom etib kelmoqda. Dastlabki yillarda kasaba uyushmalari yangi sharoitlarga moslashdi, huquqiy asoslar yaratildi, va ular faoliyatini qayta tashkil qildi. Keyingi davrlarda xalqaro hamkorlik va ijtimoiy sheriklik kuchaytirildi, yangi tarmoqlar va hududlarda kasaba uyushmalari kengaytirildi. Bugungi kunda kasaba uyushmalari innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni qo'llash, kadrlar malakasini oshirish, ijtimoiy himoya va huquqiy maslahatlar ko'rsatish kabi yo'nalishlarda faoliyat yuritmoqda. Ular xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi muhim vositachi bo'lib, mehnat munosabatlarini barqarorlashtirish, xodimlar huquqlarini himoya qilish va mehnat samaradorligini oshirishda katta rol o'ynaydi. Kasaba uyushmalari davlat, ish beruvchilar va xodimlar o'rtasida ijtimoiy adolatni ta'minlash va xodimlar manfaatlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, mustaqil O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida katta hissa qo'shmoqda.

Xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi ijtimoiy sherikchilik tushunchasi bo'yicha keng ko'lami huquqiy baza yaratish zarur. Bu jarayon ichida Mehnat kodeksiga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish, xususan, ijtimoiy sherikchilikning maqsad-mohiyati, prinsiplari va shakllarini aniq belgilovchi normalar kiritish talab etiladi. Bu qoidalar, xodimlar va ish beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish va ularning o'zaro huquq va majburiyatlarini belgilashda muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Иноятлов А.А. "Ўзбекистон Республикасининг меҳнат ҳуқуқи" –Тошкент: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2002 й. — Б.140
2. Симагин А.В. Историческая роль и уроки профсоюзного движения. – СПб.: ЗУМЦ, 2009. – С. 68-69
3. Содиқова М. Касаба уюшмалари — фуқаролик ҳуқуқи ҳимоясида // <http://huguburch.uz/uz>
4. Саттарова Г. Ўзбекистон Республикаси касаба уюшмаларининг фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминлашдаги ўрни // Мақола // Инсон ва Қонун / 2014 й. – Б. 4.
5. SH.M.Mirziyoyev– O'zbekiston kasaba uyushmalariga tabrigidan. Xalq so'zi gazetasi. 11- Noyabr 2021 y
6. O'zbekiston Respublikasi mehnat kodeksi. 24.07.2018 y
7. O'zbekiston Respublikasi mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun. O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 22.09.2016 yildagi O'RBQ-410-son.
8. Mehnat huquqi. Toshkent-2006.
9. Kasaba uyushmalari to'g'risidagi qonun. O'RBQ-588-son 06.12.2019. (www.lex.uz).
10. O'zbekiston kasaba uyushmalari federatsiyasi – Vikipediya (wikipedia.org), O'zbekiston Kasaba Uyushmalari Federatsiyasining Portali (kasaba.uz)